

Урок 11 клас

Тема уроку: Гроші. Сутність грошей, їхні функції та види.

Мета уроку:

- ознайомити учнів з поняттям «бартер» та недоліками товарних грошей, з'ясувати економічний зміст понять «гроші», «грошова маса»; сформувати поняття «функції та види грошей»;
- розвивати розуміння державної грошової політики;
- виховувати самостійність, відповідальність, економічне мислення.

Обладнання: ілюстрації, підручник.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Хід уроку:

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів

Мандруючи до витоків розвитку людини – натурального господарства, коли люди самі забезпечували себе всім необхідним, – ми з'ясуємо :

- що стало причиною переходу до товарного виробництва;
- що називається товаром;
- як люди отримували необхідні товари;
- які товари слугували за гроші;
- що називається грошима.

III. Мотивація навчальної діяльності

Гроші – єдиний товар, із якого не можна отримати користі, лише як позбавившись їх. Вони не нагодують вас, не одягнуть, не дадуть притулку та не розважать доти, доки ви не витратите їх або не інвестуєте. Матеріальний та освітній рівень людини, її соціальний статус, життєвий успіх і багато чого іншого в ринковій системі залежить від грошей. «Гроші – поганий хазяїн, але дуже гарний слуга» (Френсіс Бекон).

IV. Вивчення нового матеріалу

«Гроші мучать людей, які у поті чола заробляють їх. Люди вигадують найоригінальніші способи, щоб роздобути їх і

найрізноманітніші способи, щоб їх розтратити...Люди зроблять майже все заради грошей...Гроші зроблять майже все для людей. Гроші – це загадка, яка змінює людей, приваблює і зачаровує».

Л.Макконнелл, С.Брю «Економіст»

Гроші – один з найбільших винаходів людства. Походження грошей пов'язане з VII-VIII тис.р. до н.е., коли у первісних племен з'явилися надлишки якихось продуктів, які можна було обміняти на інші потрібні речі. Так з'явилося поняття «бартер» - обмін товару на товар («міню шило на мило»). Із часом навіть найпримітивніші цивілізації створили власні види грошей. Роль грошей завжди випадала товару. На який був найбільший попит або який був найзручніший для цієї мети.

Згадаймо «Іліаду» Гомера:

«Решту п'яного вина пишно прибрані діти ахейців
Все купували; платив хто залізом, хто сяйною міддю,
Хто ж і бичачими шкурами, хто і самими биками,
Або рабами – людьми...»

Про бартер

Спочатку одні товари замінювалися на інші. Проте з часом виділялась якась найважливіша річ, яка легко могла переходити від одного власника до іншого. Вона починала виконувати роль грошей. Що тільки не слугувало за гроші: наприклад на острові Борнео це були коров'ячі черепа, у Конго – металеві списи, в Африці – бруски солі, на Соломонових островах – людські черепа.

Найпоширенішою формою перших грошей була худоба. Багатьма мовами світу гроші і худоба мають однакову назву або назву із спільним коренем. Наприклад, у стародавніх римлян це слово «пекунія», у греків – «ктема». Навіть слово «капітал» походить від латинського «caputa» - голова худоби. Індійська «рупія» також в перекладі означає «худоба». На Русі до монгольської навали не існувало слова «гроші». Матеріальні цінності вимірювались худобою (скотом), княжу скарбницю називали скотаркою, а скарбника – скотарем. У багатьох народах як гроші використовувалися шкури (у Спарті, Римі, Карфагені, народів

Скандинавії). У Київській Русі в 11 ст. гроші почали позначати словом «куни», а грошові одиниці – словами «біла», «мордки», «вушка», «скора», «зуби»... Усі ці найменування траплялися у стародавніх писемних пам'ятках. Слово «куни» означало «куниця», слово «скора» - шкура, «біла» - білка і т.д.

Товар, що його обирали в якості грошей, повинен був мати певні переваги:

1. Високу вартість, тоді гроші необтяжливо носити при собі, вони завжди наготові;
2. Ділитися на однорідні частини, не змінюючи якості, що особливо зручно під час здійснення дрібних торгових операцій;
3. Вартість товару не повинна змінюватися, тоді його можна довго зберігати, нагромаджувати, ховати.

Довго тривали пошуки такого товару. Врешті люди зупинились на металі.

Про монети

У третьому тисячолітті до нашої ери в Шумері з'явилися перші срібні гроші у вигляді злитків. Через тисячу років вони поширились по всій Азії від Аравії до Китаю. Перші монети, що з'явилися у Китаї в XII ст. до н.е., були литими. І досі сперечаються про те, де з'явилася перша карбована монета. Одні вважають, що це відбулося на грецькому острові Егіні, який знаходиться між півостровом Пелопонес і Аттикою. Інші вважають, що першими викарбували монету жителі могутньої рабовласницької держави Лідії, що існувала в західній частині Малої Азії задовго до нашої ери. Спочатку монети називались гігадами за ім'ям царя Лідії Гігоса. Карбування було однобоким, зображувались лев і бик, що протистояли один одному. Відома найдавніша лідійська монета – золотий статер. На ньому з одного боку зображено лисицю, що біжить. Цю тварину вважали в Лідії священною, вона символізувала головного лідійського бога – Бассарея. На зворотному боці монети не було зображення.

Перші монети були просто невеликими злитками металу грубої, невизначеної форми. Цим користувалися шахраї. Вони відрізали від кожної монети шматочки золота чи срібла і сплавляли в новий злиток. Щоб запобігти шахрайським діям. Грошам почали надавати певної форми і вкривали їх лініями, цятками, малюнками, написами; на ребрах робили зубчасту насічку.

У середньовіччі Леонардо да Вінчі винайшов верстат для вирізання монетних кружків, а відомий скульптор Бенвенуто Челліні – гвинтовий прес для відтискування зображення. Київські князі почали карбувати монети ще в 11 ст. Монети руських князів виготовляли із золота та срібла. На них карбували імена князів та родовий знак Рюриковичів (тризуб). Цікавим є походження деяких слів в українській мові. Гривня – злиток срібла вагою. В півфунта. Попередницею гривні більшість дослідників вважає нашійну прикрасу. Але звертається увага й на зв'язок гривні з підрахунками худоби по головах (по гривах). Вважають що копійка називається так через те, що на ній зображували вершника зі списом (копцем).

Про паперові гроші

Дослідники стверджують, що перші паперові гроші з'явилися у Китаї у 812 р. нашої ери. В Європі банкноти виникли в середні віки і називалися банкоседлерами. Випущені вони були в середні віки в Швеції в 1661 р. Збережено 5-талерову банкноту випуску 6 грудня 1662 р.

У Росії перші паперова гроші було надруковано за наказом Катерини II. Вони являли собою паперова асигнації вартістю 25, 50, 75 і 100 рублів. Їх вільно обмінювали на громіздкі мідні гроші. Для обміну в Москві і Санкт-Петербурзі 1768 р. заснували два банки.

Поява паперових грошей була спричинена відставанням видобутку дорогоцінних металів від зростаючих потреб у грошах, дорожнечю металевого обігу тощо. Спочатку банкноти обмінювалися на золото, і їхній випуск пов'язувався із золотим запасом країни. Тому на старих купюрах є надпис дрібним шрифтом: «Банківські білети забезпечуються золотом, дорогоцінними металами та іншими активами державного банку». На початку ХХ ст. більшість країн світу припиняє обмін банкнот на золото, а їх випуск підпорядковується іншим вимогам.

У ХХ ст. паперові гроші остаточно витіснили з обігу золоті, але еволюція грошей не завершилася і в наш час цей процес триває.

У сучасній економіці є декілька визначень поняття «гроші».

Гроші володіють певними функціями:

- **міра вартості** – є еквівалентом вартості всіх товарів – *ідеальні гроші (золото)*;
- **засіб обігу** – є посередником в обміні товарів та послуг – *реальні гроші (золото, монети, паперові гроші)*;
- **засіб платежу** – забезпечують сплату за борговими зобов'язаннями – *золото-паперові гроші, кредитні гроші*;
- **засіб накопичення** - засіб накопичення купівельної спроможності, яка може бути використана на купівлю товарів у майбутньому – *реальні гроші (монети та зливки золоті, срібні; вироби із золота, срібла)*;
- **світові гроші** – є міжнародним засобом платежу, загальним купівельним засобом, загальною матеріалізацією багатства – *реальні гроші (золото й зливки)*.

Види грошей

Готівкові:

- Реальні (повноцінні) мають власну внутрішню вартість:
- Монети з коштовних металів
- Золоті злитки
- Грошові знаки (не мають внутрішньої вартості):
- Банківські білети (банкноти) – гроші, що випускаються в обіг банком і забезпечуються його активами
- Казначейські білети – гроші, що випускаються державою від свого імені й забезпечуються державною власністю
- Розмінна (білонна) монета

Безготівкові:

- Депозитні:
- Банківські рахунки – вклади, що передані власником грошей банку й використовуються останнім для кредитування інших суб'єктів економіки
- «Електронні» гроші – гроші на банківських рахунках, використання яких є можливим із допомогою електронної техніки
- Кредитні (без фізичної передачі грошових знаків):

- Чек – письмове розпорядження власника банківського рахунка перерахувати зазначену суму грошей на користь пред'явника чека
- Вексель – письмове грошове зобов'язання боржника щодо сплати зазначеної суми грошей власникові векселя в зазначений час.

Закон обігу паперових грошей полягає в тому, що їх випуск має обмежуватися тією їх кількістю, у якій справді перебувало б у обігу представлене ними золото.

Грошові одиниці мають певний золотий уміст, установлений державою, що має назву масштабу цін. У сучасних умовах у зв'язку з відривом фіксованої державою ціни золота від його реальної вартості офіційний масштаб цін практично в усіх країнах утратив своє значення. Тому ціни не завжди бувають виражені в національних грошових одиницях. У країнах з високою інфляцією вони інколи визначаються у валюті інших країн. Так, в Україні в 90-ті роки майже всі ціни вимірювалися людьми паралельно з гривнею в доларах США.

Виконуючи свої функції, гроші відіграють дуже велику роль – вони виступають як посередник в кругообігу доходів, ресурсів і продуктів. Від чого ж залежить необхідна в обігу кількість грошей?

Відповідь нам дає рівняння обміну (модель І.Фішера):

$$M \cdot V = P \cdot Q,$$

де M – грошова маса (кількість грошей, що перебувають і обігу);

V – швидкість обігу грошей (кількість угод, які кожна грошова одиниця обслуговувала впродовж року);

P – середня ціна товарів і послуг (рівень товарних цін);

Q – кількість проданих товарів і послуг.

Запитання: Як держава визначає оптимальний обсяг грошової маси? Чому не можна надрукувати будь-яку кількість грошей, для того щоб усі громадяни задовольнили власні потреби?

Майже кожна країна має власну національну валюту.

Валюта (англ. *currency* – грошовий обіг, валюта) – грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товарів. Гривня є

національною валютою України. Монопольне право емісії грошей (випуск в обіг додаткових грошей) належить Національному банку України.

Завдання: Перевірте себе і заповніть таблицю.

США – долар

Великобританія –

Франція –

Австралія –

Німеччина –

Монголія –

Росія –

Китай –

Японія –

Білорусь –

Польща –

V. Закріплення нових знань і умінь учнів

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- 1) Що стало причиною виникнення грошей?
- 2) Дайте визначення грошей.
- 3) Назвіть види грошей.
- 4) Що таке реальні гроші?
- 5) Що відноситься до кредитних грошей?
- 6) В чому полягає функція міри вартості?
- 7) Особливість функції нагромадження і заощадження.
- 8) Розкрийте роль банківських пластикових карток у грошовому обігу.

Визначте, яку функцію виконують гроші в кожній ситуації.

1. Ваш батько отримав заробітну плату. (засіб обігу)
2. Тетяна купила новий портфель. (засіб платежу)
3. Підручник з економіки коштує 25 гривень. (міра вартості)
4. Першокласнику купили новий пенал. (засіб платежу)
5. Пенсіонерка частину своєї пенсії регулярно кладе на депозит. (засіб накопичення)

6. Студент поповнив рахунок мобільного зв'язку. (засіб платежу)

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати відповідний текст у підручнику
2. Складіть кросворд «Гроші».
3. Наведіть приклади ситуацій, у яких гроші виконують різні функції.